

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАТИКИ, МАТЕМАТИКИ ТА ЕКОНОМІКИ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ТА ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ**

Затверджено на засіданні кафедри економіки,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Завідувач кафедри ID 11012
протокол № 1 від 02.09.2024 р.

Назва курсу <i>Нормативний/вибірковий</i>	Аналіз і оцінювання ризиків
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Бакалавр 051 Економіка Освітньо-професійна програма: «Економіка та бізнес»
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2024-2025 / 8 семестр / 4 курс
Науково-педагогічний працівник	Катерина ПИЛИПЕНКО, доктор економічних наук, професор
Профайл науково- педагогічного працівника	
Контактний тел.	+380669682228
E-mail:	pylypenko_kateryny@msspu.edu.ua
Сторінка курсу в ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького	https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=4267
Консультації	Онлайн-консультації: через систему ЦОДТ МДПУ ім. Богдана Хмельницького.

1. АНОТАЦІЯ

Програму освітнього компоненту «Аналіз і оцінювання ризиків» складено відповідно до освітньої програми «Економіка та бізнес».

Освітній компонент належить до циклу базових. «Аналіз і оцінювання ризиків» передбачає узагальнення фундаментальних знань світової економічної думки і практики, висвітлює такі питання, як моделі суспільного розвитку, система відносин власності, виникнення та значення грошей в товарному виробництві, форми суспільного виробництва, економічні системи, власність, ринок, економічна динаміка, кон'юнктура, конкуренція, державне регулювання економіки, циклічні процеси коливання економіки, підприємництво.

Актуальність вивчення. З огляду на сучасний стан вітчизняної економіки, що об'єктивно супроводжується суттєвим зростанням інформаційного навантаження на управлінський персонал, в Україні зростають потреби у висококваліфікованих фінансових аналітиках, здатних працювати в умовах новітніх інформаційних технологій. Будь-яка діяльність, передусім виробнича, потребує витрат ресурсів. Від рівня операційних витрат істотно залежать ефективність функціонування підприємства та його конкурентоспроможність. Тому управління витратами є важливою функцією економічного механізму кожного підприємства. Особливо актуальна проблема управління витратами для вітчизняних підприємств, які нині перебувають на складному етапі реструктуризації та адаптації до ринкового середовища з урахуванням міжнародних вимог і правил. Так, упровадження нових положень (стандартів) бухгалтерського обліку, розроблених згідно із міжнародними стандартами, підвищує вимоги до кваліфікації спеціалістів економічного профілю. На підприємстві вони повинні самі формувати систему управління витратами, опрацьовувати методичну базу планування, обліку витрат, калькулювання продукції тощо.

Сподіваємося, що під час вивчення освітнього компоненту «Аналіз і оцінювання ризиків» здобувачі замисляться над необхідністю соціалізації економіки, проблемами необхідності вміти аналізувати ризики. Економіка, яка зростає без поліпшення добробуту населення, збільшення тривалості його життя, не має майбутнього в умовах конкуренції та економічної глобалізації. Новою у зв'язку з цим має бути й роль держави в ринковій економіці. Підвищується значення її соціальної політики, спрямованої на формування соціальної бази ринкових реформ.

Контроль за видами діяльності здобувачів здійснюється шляхом поточного оцінювання знань, періодичним контролем за тестами.

За результатами суми балів, набраних 2 періодичні контрольні точки, виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

Предметом вивчення освітнього компоненту є надання базових знань зі статистики, інформатики, математики, економічної теорії, економічного аналізу.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Метою викладання даного освітнього компоненту «Аналіз і оцінювання ризиків» є формування знань і навичок стосовно обґрунтування господарських рішень з різним ступенем невизначеності та ризику. «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання

ризиків» - освітній компонент, що вивчає інструментарій економічного обґрунтування й прийняття господарських рішень з урахуванням мінливості зовнішнього середовища.

Завданнями вивчення освітнього компоненту «Аналіз і оцінювання ризиків» є:

- засвоєння основних принципів обґрунтування різних видів господарських рішень;
- усвідомлення, що економічні процеси зазнають впливу некерованих чинників та відбуваються в умовах невизначеності, конфліктності, принципової неможливості здійснення точних економічних прогнозів, необхідних для прийняття економічних рішень;
- вивчення методологічних підходів щодо аналізу ризику та управління ним;
- оволодіння навичками самостійно здійснювати аналіз, ідентифікацію та оцінювання ризику, використовуючи комп'ютерну техніку та програмно-математичні комплекси;
- аналіз реальної ситуації, яка склалась у певній галузі, та розробка заходів на перспективу.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми діяльності суб'єктів готельного, ресторанного та туристичного бізнесу, що передбачає застосування теорій та методів системи наук, які формують концепції гостинності та туристичної індустрії і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.

СК2. Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності з чинними нормативними та правовими актами.

СК8. Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та соціально-трудових відносин.

СК9. Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси в бізнесі.

СК11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

СК13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, бізнесу, оцінку їх конкурентоспроможності.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

РН5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

- PH6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.
- PH7. Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.
- PH8. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.
- PH9. Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.
- PH10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання (за видами діяльності), визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.
- PH11. Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин.
- PH12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.
- PH13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.
- PH17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.
- PH19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.
- PH21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.
- PH24. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

SOFT-SKILLS, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ В ОСВІТНЬОМУ КОМПОНЕНТІ

- Адаптивність та резиліентність
- Крос-культурна комунікація
- Системне та критичне мислення
- Прийняття рішень
- Робота в команді

КОМПЕТЕНТНОСТІ, НАПРАВЛЕНІ НА ДОСЯГНЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ В ОСВІТНЬОМУ КОМПОНЕНТІ

- забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
- сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх;
- створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;
- сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях;
- зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

5. ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

Вид заняття	Лекція	Практичне заняття	Самостійна робота	Всього (годин, кредитів)
Кількість годин (денна форма)	32	28	90	150/5 кр.

Підсумковий контроль – іспит

6. ПОЛІТИКА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

Під час занять відбувається активне включення здобувачів в обговорення, виконання практико-орієнтованих завдань, створюється творчий простір для формування практичних умінь і навичок розуміння соціально-економічних процесів в суспільстві, дотримується студентоцентризований підхід до здобувачів. При оцінюванні враховується пізнавальна активність, креативність здобувачів, глибина засвоєного матеріалу.

При опануванні освітнього компоненту слід дотримуватись академічної доброчесності. У ЗВО визначено чітку та зрозумілу політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, яких послідовно дотримуються всі учасники освітнього процесу під час реалізації освітнього компоненту. ЗВО популяризує академічну доброчесність (насамперед через імплементацію цієї політики у внутрішню культуру якості) та використовує відповідні технологічні рішення як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності (безкоштовні програми перевірки на плагіат, програма «StrikePlagiarism»).

Здобувачі мають право на визнання результатів навчання, отриманих в неформальній та інформальній освіті. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній/інформальній освіті регулюється Положенням про порядок визнання результатів навчання, отриманих у процесі неформальної освіти в МДПУ (<https://surli.cc/mjvuka>).

Освітній процес під час військового стану здійснюється у синхронно-асинхронному форматі з обов'язковим дотриманням безпекового режиму під час повітряних тривог.

7. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

7.1. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема, план, короткі тези	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК І. Особливості прийняття господарських рішень в умовах невизначеності та ризику. Оцінка економічних ризиків і спрямованість господарських рішень на їхню мінімізацію						

18	Тема 1. Теоретико-методологічні підходи до процесу прийняття господарських рішень	Лекція (6 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (4 год.)	https://pidruchniki.com/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Ознайомитись з матеріалами, виконати завдання		Впродовж навчального семестру
18	Тема 2. Організаційний механізм та процесорні технології прийняття господарських рішень	Лекція (6 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (4 год.)	https://pidruchniki.com/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Скласти презентацію		Впродовж навчального семестру
20	Тема 3. Прийняття господарських рішень з урахуванням невизначеності	Лекція (8 год.) Практичне заняття (6 год.) Самостійна робота (6 год.)	https://pidruchniki.com/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Ознайомитись з матеріалами, виконати завдання		Впродовж навчального семестру
20	Тема 4. Ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	Лекція (8 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (4 год.)	https://pidruchniki.com/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Ознайомитись з матеріалами, виконати завдання (тести)		Впродовж навчального семестру
18	Тема 5. Кількісний аналіз ризику при ухваленні господарських рішень	Лекція (8 год.) Практичне заняття (6 год.) Самостійна робота (4 год.)	https://pidruchniki.com/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Скласти презентацію		Впродовж навчального семестру
22	Тема 6. Методи оцінювання ризиків при обґрунтуванні господарських рішень	Лекція (8 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (6 год.)	https://pidruchniki.com/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Виконати завдання з контролю знань		Впродовж навчального семестру

БЛОК II
Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ефективності

31	Тема 7. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризиків	Лекція (8 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (15 год.)	https://pidruchniki.co/m/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Ознайомитись з матеріалами, виконати завдання		Впродовж навчального семестру
29	Тема 8. Прогнозування та вибір оптимального господарського рішення	Лекція (6 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (15 год.)	https://pidruchniki.co/m/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Скласти презентацію		Впродовж навчального семестру
17	Тема 9. Цільова орієнтація обґрунтування господарських рішень	Лекція (6 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (3 год.)	https://pidruchniki.co/m/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Ознайомитись з матеріалами, виконати завдання (тести)		Впродовж навчального семестру
31	Тема 10. Управління економічними ризиками при обґрунтуванні господарських рішень	Лекція (6 год.) Практичне заняття (10 год.) Самостійна робота (15 год.)	https://pidruchniki.co/m/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Скласти презентацію		Впродовж навчального семестру
32	Тема 11. Методологічні засади теорії ігор	Лекція (8 год.) Практичне заняття (8 год.) Самостійна робота (16 год.)	https://pidruchniki.co/m/72420/ekologiya/metodi_analizu_otsinyu_vannya_rizikiv	Виконати завдання з контролю знань		Впродовж навчального семестру

7.1. СХЕМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Назва теми	Зміст лекції
БЛОК I. Особливості прийняття господарських рішень в умовах невизначеності та ризику. Оцінка економічних ризиків і спрямованість господарських рішень на їхню мінімізацію	
Тема 1. Теоретико-методологічні підходи до процесу прийняття господарських рішень	1. Сутнісна характеристика господарських рішень 2. Загальні підходи до прийняття рішень 3. Методологічні засади розробки рішень 4. Закони, що визначають поведінку людини та їх роль в розробці господарських рішень
Тема 2. Організаційний механізм та процесорні технології прийняття господарських рішень	1. Організаційний механізм прийняття господарських рішень 2. Процесорні технології підготовки та реалізації господарських рішень 3. Адміністративні заходи в процесі узгодження, прийняття і затвердження господарських рішень 4. Методи групової роботи 5. Методи, прийоми індивідуальної роботи 6. Компетентність особи, що приймає рішення 7. Складові прийняття та обг-ня рішень: логіка, інтуїція, досвід
Тема 3. Прийняття господарських рішень з урахуванням невизначеності	1. Поняття невизначеності, її види та причини виникнення 2. Способи урахування невизначеності при обґрунтуванні господарських рішень 3. Використання ймовірнісного підходу для обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності 4. Прийняття рішень в умовах повної невизначеності
Тема 4. Ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	1. Ризик як економічна категорія 2. Фактори, що обумовлюють виникнення ризикової ситуації 3. Функції і джерела ризику 4. Класифікація ризиків
Тема 5. Кількісний аналіз ризику при ухваленні господарських рішень	1. Зони і рівні ризику 2. Використання кількісної оцінки ризику для ухвалення господарського рішення 3. Оцінка втрат при ухваленні господарського рішення в умовах ризику 4. Втрати у виробничому підприємстві 5. Втрати в комерційному підприємстві 6. Втрати у фінансовому підприємстві
Тема 6. Методи оцінювання ризиків при обґрунтуванні господарських рішень	1. Статистичний метод оцінки ризику 2. Інтегральна оцінка ризику 3. Комплексна оцінка ризиків

БЛОК II. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ефективності	
Тема 7. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризиків	1. Створення страхового товарного запасу 2. Страховий запас коштів 3. Розробка і впровадження системи штрафних санкцій 4. Страхування від ризику 5. Самострахування від ризику 6. Хеджування як метод зниження ризику 7. Розробка заходів, які пом'якшують вплив ризикових ситуацій на діяльність торговельного підприємства
Тема 8. Прогнозування та вибір оптимального господарського рішення	1. Прогнозування та види прогнозів 2. Методи прогнозування господарських рішень 3. Принципи обґрунтування господарських рішень в умовах ризику
Тема 9. Цільова орієнтація обґрунтування господарських рішень	1. Цілі підприємства та їх класифікація 2. Побудова дерева цілей 3. Використання "дерева рішень" для обґрунтування господарських рішень 4. Етапи побудови "дерева рішень" 5. Процедура прийняття господарського рішення за допомогою «дерева рішень» 6. Очікувана цінність точної інформації
Тема 10. Управління економічними ризиками при обґрунтуванні господарських рішень	1. Сутність і зміст управління ризиками 2. Характеристика процедур управління ризиками 3. Принципи управління ризиками 4. Система управління ризиками 5. Основні складові системи управління ризиками 6. Взаємообумовленість дій в системі управління ризиками 7. Загальна схема процесу управління ризиком 8. Мета і завдання розробки програми управління ризиками 9. Опис можливих правил управління ризиками 10. Інформаційне забезпечення розробки програми управління ризиком 11. Урахування взаємозв'язку прибутку і ризику при обґрунтуванні господарських рішень. Моделі управління ризиком 12. Формування стратегії управління ризиком 13. Ризик-менеджмент і його роль у визначенні стратегії управління ризиками
Тема 11. Методологічні засади теорії ігор	1. Предмет теорії ігор 2. Класифікація ігор

7.3. СХЕМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Тема практичного заняття	Зміст практичного заняття
Тема 1. Теоретико-методологічні підходи до процесу прийняття господарських рішень	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 2. Організаційний механізм та процесорні технології прийняття господарських рішень	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 3. Прийняття господарських рішень з урахуванням невизначеності	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 4. Ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 5. Кількісний аналіз ризику при ухваленні господарських рішень	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 6. Методи оцінювання ризиків при обґрунтуванні господарських рішень	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 7. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризиків	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 8. Прогнозування та вибір оптимального господарського рішення	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 9. Цільова орієнтація обґрунтування господарських рішень	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 10. Управління економічними ризиками при обґрунтуванні господарських рішень	Обговорення теми. Виконання практичних завдань
Тема 11. Методологічні засади теорії ігор	Обговорення теми. Виконання практичних завдань

7.4 СХЕМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
Тема 1. Теоретико-методологічні підходи до процесу прийняття господарських рішень	1. Складіть порівняльну характеристику управлінських та господарських рішень. В чому полягають їх схожість та відмінності? 2. Наведіть приклади дії законів, що визначають поведінку людини, та охарактеризуйте їх роль в розробці господарських рішень.
Тема 2. Організаційний механізм та процесорні технології прийняття господарських рішень	1. Компетентність особи, що приймає рішення 2. Складові прийняття та обґрунтування рішень: логіка, інтуїція, досвід
Тема 3. Прийняття господарських рішень з урахуванням невизначеності	1. Критерії прийняття рішень в умовах повної невизначеності 2. Критерій Вальда 3. Критерій оптимізму 4. Критерій песимізму 5. Критерій мінімаксного ризику Севіджа 6. Критерій песимізму-оптимізму Гурвіца 7. Прийняття рішень в умовах часткової невизначеності 8. Критерій Байєса 9. Критерій Бернуллі-Лапласа 10. Моделі прийняття господарських рішень в умовах невизначеності 11. Оптимальне планування за умов невизначеності та ризику 12. Модель прийняття рішень в умовах невизначеності
Тема 4. Ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	1. Розгляньте функціонування посередницької фірми. Які ризики найбільш характерні для її діяльності? 2. Розгляньте функціонування підприємства сфери послуг. Які ризики найбільш характерні для його діяльності?
Тема 5. Кількісний аналіз ризику при ухваленні господарських рішень	1. Як побудувати криву ризиків? 2. Сформулюйте загальні умови приємності певного виду економічної діяльності. 3. Наведіть приклади розподілу рішень щодо управління ризиком для подій різного класу.
Тема 6. Методи оцінювання ризиків при обґрунтуванні господарських	1. Оцінка систематичного ризику 2. Метод аналізу доцільності витрат

рішень	
Тема 7. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризиків	1. Страховий запас коштів 2. Розробка і впровадження системи штрафних санкцій 3. Які завдання по мінімізації ризику вирішує страхування та самострахування? 4. До яких видів ризиків найбільше придатний метод хеджування? 5. Охарактеризуйте переваги аналізу норми прибутку підприємства. 6. Які форми використовуються для резервування ресурсів підприємства? 7. За яких умов доцільно використовувати прийоми і методи уникнення ризику?
Тема 8. Прогнозування та вибір оптимального господарського рішення	1. Який показник розраховується для реалізації принципу “Недоцільно ризикувати великим заради малого”? 2. Які складові алгоритму експертизи кожного альтернативного варіанту господарського рішення? 3. В чому полягає сутність розв’язання задачі щодо вибору оптимальної альтернативи управлінського рішення за умов підприємницького ризику?
Тема 9. Цільова орієнтація обґрунтування господарських рішень	1. Наведіть приклад щодо процедури прийняття господарського рішення методом побудови «дерева цілей». 2. Зробіть висновок про доцільність використання методів побудови «дерева цілей» та «дерева рішень».
Тема 10. Управління економічними ризиками при обґрунтуванні господарських рішень	1. Використання нечіткої логіки в управлінні ризиками 2. Стратегічний ризик 3. Ризик-позиція ОПР
Тема 11. Методологічні засади теорії ігор	1. Прийняття рішень за допомогою матричних ігор 2. Матрична парна гра 3. Принцип мінімаксу (максиміну). 4. Змішані стратегії матричної гри 5. Графічне розв’язання матричних ігор розміру 2×2 6. Розв’язання матричних ігор методами лінійного програмування 7. Розв’язання матричної гри в змішаних стратегіях 8. Розв’язання матричної гри в середовищі Microsoft EXCEL

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

№ п/п	Зміст	Кількість балів
1	Підготовка презентацій і їх захист	10 балів
2	Виконання індивідуальних завдань/проектів	10 балів
3	Виконання тестових завдань	10 балів

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Програмні результати навчання	Методи навчання	Форми і засоби оцінювання
РН5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань.	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефаківців у сфері економічної діяльності.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН7. Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН8. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН9. Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів,

держави.	пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання (за видами діяльності), визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН11. Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів,

	пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит
РН24. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.	Пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, синтетичний метод, пояснювально-ілюстративний метод, навчальні дискусії, створення ситуацій пізнавальної новизни, пошуковий, виконання завдань	Поточний контроль: доповіді на семінарських заняттях, виконання практичних вправ, підготовка презентацій і їх захист, виконання індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань Підсумковий контроль: іспит

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ФОРМ І ВИДІВ КОНТРОЛЮ

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до Положення про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачами вищої освіти у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/28_balno-nakop-systema-otsinyuvannya_28.06.2024.pdf.

Бально-накопичувальна система оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти з кожного освітнього компонента містить поточний, підсумковий контроль знань та оцінювання самостійної роботи. Робота здобувачів на навчальних заняттях оцінюється за видами навчальної діяльності. Максимальна сумарна кількість балів при оцінюванні роботи здобувачів на навчальних заняттях складає 30 балів. Самостійна робота є видом навчальної діяльності здобувача, яка підлягає оцінюванню. Викладач визначає види самостійної роботи здобувачам. Максимальна сумарна кількість балів при оцінюванні самостійної роботи здобувачів складає 30 балів.

Підсумковий контроль знань – вид контролю, який проводиться наприкінці навчального семестру у формі екзамену.

Загальний бал (ЗБ) з освітнього компонента складається з суми балів, отриманих за навчальну, самостійну роботу та підсумковий контроль знань.

Якщо освітнім компонентом передбачено виконання курсової роботи (КР), загальний бал рахується за формулою: $ЗБ = (ЗБ\text{ ОК} + КР) / 2$, де ЗБ ОК = 100 балів; КР = 100 балів.

Якщо освітнім компонентом передбачено проходження навчальної практики (НП), загальний бал (ЗБ) рахується за формулою: $ЗБ = (ЗБ\text{ ОК} + НП) / 2$, де ЗБ ОК = 100 балів; НП = 100 балів.

Якщо освітнім компонентом передбачено виконання курсової роботи та проходження навчальної практики, загальний бал (ЗБ) рахується за формулою: $ЗБ = (ЗБ\text{ ОК} + КР + НП) / 3$, де ЗБ ОК = 100 балів; КР = 100 балів; НП = 100 балів.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧА, ЯКА ПІДЛЯГАЄ ОЦІНЮВАННЮ	РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ НА НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ	M1	M2	РАЗОМ
	Доповіді на семінарських заняттях	5	5	10
	Виконання практичних завдань	5	5	10
	Виконання тестових завдань	5	5	10
	Разом	15	15	30
	САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА			
	Підготовка презентацій і їх захист	5	5	10
	Виконання індивідуальних проєктів	5	5	10
	Виконання тестових завдань	5	5	10
	Разом	15	15	30
	ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛ (іспит)	-	-	40
	Загальний бал ОК	-	-	100

Оцінювання видів навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Максимальна кількість балів та вимоги до їх накопичення
Творчі завдання (реферат, есе, схеми, презентації)	5 балів: – 5 балів – завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, представлено широкий аналіз проблеми, – 4 бали – завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, представлено широкий аналіз проблеми, але є деякі недоліки у тексті, – 3 бали – завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, представлено достатній аналіз проблеми, але є деякі недоліки у тексті, – 1-2 бали – зміст не відповідає темі, є багато недоліків, невідповідність вимогам щодо оформлення, плагіат, 0 балів – відповідь відсутня
Практико-орієнтовані завдання	5 балів: – 5 балів – завдання виконано правильно і якісно, виявлено вміння студента застосовувати, творчо використовувати психологічні теоретичні знання на практиці, пов'язані з особливостями і засобами психологічної діяльності. Здобувач демонструє навички ефективної взаємодії, аргументує, переконує, приймає рішення, логічно формулює думку, відстоює власну позицію у процесі вирішення фахових завдань. – 4 бали – завдання виконані в основному правильно, але неповно. В ході виконання завдань допускалися помилки, використані не всі необхідні методи аналізу та узагальнення матеріалу. Здобувач демонструє навички взаємодії, аналізує, аргументує, логічно формулює, демонструє приклади, роблячи вибір, намагається, але не завжди вміє відстоювати власну позицію у процесі вирішення фахових завдань.

	– 3 бали – завдання виконані неповно та на низькому рівні. У ході виконання завдань допускалися помилки, використані не всі необхідні методи аналізу та узагальнення матеріалу. Здобувач демонструє навички взаємодії, обговорює, формулює, демонструє думку, роблячи вибір, не завжди вміє переконати, відстояти власну, віддають перевагу позиції інших у процесі вирішення фахових завдань. 1-2 бали – завдання виконані неповно з помилками. Здобувач розглядає, розпізнає, описує в загальних рисах, але не визначає зв'язки між закономірностями, особливостями розвитку і функціонуванням психічних явищ в контексті професійних завдань. – 0 балів – відповідь відсутня.
--	--

Підсумковим контролем на освітньому компоненті Аналіз і оцінювання ризиків є іспит, на його складання надається 40 балів.

Характеристика критеріїв оцінювання знань	Якісна шкала	За 40 бальною шкалою
Високий рівень Характеризується глибокими, міцними, узагальненими, системними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.	Відмінно	36-40
Високий рівень Характеризується глибокими і міцними знаннями – з предмета, уміннями застосувати знання, творча, навчальна діяльність має частково дослідницький характер, позначена уміннями самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особистісну позицію.	Добре	33-35
Достатній рівень Характеризується знаннями суттєвих ознак, понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними. Студент самостійно засвоює знання у стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, синтезом, узагальненням, порівнянням, абстрагуванням), уміє робити висновки, виправляти допущені помилки.	Добре	30-32
Середній рівень Знання неповні, поверхневі. Студент відновлює основний навчальний матеріал, але недостатньо осмислено, не вміє самостійно аналізувати, робити висновки. Здатний вирішувати завдання за зразком. Володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.	Задовільно	27-29
Початковий рівень Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, обумовлюється початковим уявленням про предмет вивчення.	Задовільно	24-26

Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач.	Не зараховано (з можливістю повторного складання екзамену)	21-23
Незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватись при виконанні практичних задач, незнання основних фундаментальних положень	Не зараховано (з обов'язковим повторним вивченням освітнього компонента)	1-20

Оцінювання результатів навчання в Університеті здійснюється відповідно до 100-бальної шкали:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики, диференційований залік	Для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	Задовільно	
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням освітнього компонента	Незараховано з обов’язковим повторним вивченням освітнього компонента

Порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті

(відповідно Положення про порядок визнання результатів навчання у процесі неформальної освіти в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького <https://surli.cc/mjvuka>)

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, регулюється Положенням про порядок визнання результатів навчання у процесі неформальної освіти в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького <https://surli.cc/mjvuka>, розміщеного на офіційному сайті Університету.

З даним Положенням здобувачів знайомлять куратор ECTS, гарант освітньої програми, НПП, які викладають на ОП.

Також інформація щодо перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті розміщується на офіційній сторінці кафедри, включаючи зразок заяви для визнання результатів такого навчання і рекомендованих онлайн-ресурсів для неформальної освіти. Викладачами освітньої

програми здійснюється моніторинг сертифікаційних програм, курсів на онлайн-платформах та в офлайн-режимі з метою надання здобувачам вищої освіти актуальної інформації про підвищення рівня професійної підготовки та можливого перезарахування результатів, отриманих у неформальній освіті. Такі рекомендації надаються здобувачам на сторінці освітнього компоненту на ЦОДТ, а також в месенджерах.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Артими-Дрогомирецька З.Б. Економічний ризик: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 316 с.
2. Гринчуцька В. Моделювання ризиків в економіці та бізнесі. Тернопіль, ТНТУ імені І. Пулюя, 2014. 88 с.
3. Васильєва Т.А., Леонов С.В., Кривич Я.М. та ін. Економічний ризик: методи оцінки та управління. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 208 с.
4. Балджи М. Д. Економічний ризик та методи його вимірювання. Навчальний посібник. Харків: Промарт, 2015. 300 с.
5. Мороз В.М., Мороз С.А. Ризик-менеджмент. Вид-во Кондор, 2019. 140 с.
6. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємництві : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 480 с.
7. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2016. 182 с.
8. Дмитрієв М.М., Кошечкін С.А. Кількісний аналіз ризику інвестиційних проєктів. URL: http://www.cfin.ru/finanalysis/quant_risk.shtm.
9. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літ., 2018. 312 с.
10. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 344 с.
11. Зоріна О.А. Методи аналізу фінансових ризиків. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку контролю і аналізу. 2020. № 2(20). С. 221–229.
12. Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства : монографія. Хмельницький : В.В. Ковальський, 2017. 312 с.

Додаткова література

1. Артим-Дрогомирецька З.Б., Романич І.Б. Економічний ризик: практикум. Львів: Видавництво Тараса Сороки, 2008. 186 с.
2. Баланська Т.В., Постан М.Я. Сучасні методи управління інвестиційними ризиками // *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2014. № 4 (49). С. 53-66.
3. Бездітко О. Є. Системна оцінка управління ризиками сільськогосподарських підприємств. *Наукові читання: наук.-теорет. зб. ЖНАЕУ*. Житомир : ЖНАЕУ, 2014. Т. 3. С. 183–185.
4. Вітлінський В.В., Верченко П.І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. К., 2000. 295 с.
5. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2016. 182 с.
6. Гірняк О. М., Лазановський П. П. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Львів : Українська академія друкарства, 2019. 268 с.
<http://pm.uad.lviv.ua/storage/uploads/%D0%9E%D0%91%D2%90%D0%A0%D0%A3%D0%9D%D0%A2%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%>

D0%9D%D0%AF%20%D0%93%D0%9E%D0%A1%D0%9F%D0%9E%D0%94%D0%90%D0%A0%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%A5%20%D0%A0%D0%86%D0%A8%D0%95%D0%9D%D0%AC.pdf

7. Дмитрієв М.М., Кошечкін С.А. Кількісний аналіз ризику інвестиційних проєктів. URL: http://www.cfin.ru/finanalysis/quant_risk.shtml.

8. Донець Л. І., Шепеленко О. В., Баранцева С. М., Сергєєва О. В., Веремейчик О. Ф. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків. Навч. посіб. / За заг. ред. Донець Л. І. К.: Центр учбової літератури, 2012. 472 с.

9. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

10. Кігель В.Р. Методи і моделі підтримки прийняття рішень у ринковій економіці: [монографія] К.: ЦУЛ, 2003. 202 с.

11. Кондрашихін А. Б., Пепа Т.В. Теорія та практика підприємницького ризику: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 224 с.

12. Николіук О.М. Управління ризиками як напрям забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*. 2016. № 7-8. С. 75-80.

13. Полінкевич О. М., Волинець І.Г. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. Луцьк : ВежаДрук, 2018. 336 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15846/1/Polinkevych_Volynets_OGROR2018.pdf

9. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

1. Міжнародний Інститут Дослідження Ризиків URL: <http://www.miir.ru/>.

2. Quantum – Finance in Perspective. Сайт, присвячений кількісним методам ризик-менеджменту URL: <http://www.quantummagazine.com/>.

3. 6AS/NZS Risk Management Standart4360:1999 URL: <http://www.riskmanagement.com.ua>.
4. Національний портал відкритих даних URL:<http://data.gov.ua/>
5. База даних «Законодавство України» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
6. Вся Україна – жителі URL:<http://nomerorg.one/allukraina/> 19
7. Офіційний Урядовий портал. URL: <http://www.kmu.gov.ua> . 20
8. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики УкраїниURL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Кабінет електронних сервісів: URL:<https://kap.minjust.gov.ua/>